

Ocena skuteczności diety ketogennej w leczeniu padaczki u dzieci

opracowanie na podstawie

The ketogenic diet for the treatment of childhood epilepsy: a randomised controlled trial

E.G. Neal, H. Chaffe, R.H. Schwartz, M.S. Lawson, N. Edwards, G. Fitzsimmons, A. Whitney, J.H. Cross

The Lancet Neurology, 2008; 7: 500–506

Wprowadzenie

Dieta ketogenna jest znana od lat 20. XX wieku. Jej klasyczna odmiana była oparta na triglicerydach długołańcuchowych (*long chain triglycerides* – LCT), a stosunek tłuszczów do węglowodanów i białek w diecie wynosił 3:1 lub 4:1. W latach 70. dietę zmodyfikowano i głównym źródłem tłuszczów stały się triglicerydy o średniej długości łańcuchów (*medium chain triglycerides* – MCT). Przekonanie o skuteczności diety ketogennej w leczeniu różnych rodzajów padaczki (w napadach mioklonicznych, atonicznych, mieszanych i innych) opierano dotychczas na wynikach obserwacji, jednak mechanizmu jej działania nadal jednoznacznie nie wyjaśniono. Brakuje prawidłowo przeprowadzonych badań oceniających skuteczność i bezpieczeństwo takiej diety, nie porównywano również diety klasycznej i zmodyfikowanej.

Pytanie kliniczne

Czy u dzieci chorych na padaczkę niepoddającą się leczeniu wprowadzenie, obok dotychczasowego leczenia przeciwpadaczkowego, diety ketogennej jest bezpieczne i skutecznie zmniejsza liczbę napadów?

Metodyka

badanie z randomizacją, próba otwarta; analiza ITT

Opracowała dr med. Bożena Dubiel

Konsultował prof. dr hab. med. Janusz Wendorff
Klinika Neurologii Instytutu CZMP w Łodzi,
Zakład Profilaktyki Schorzeń Układu Nerwowego,
Uniwersytet im. Jana Kochanowskiego w Kielcach

Lokalizacja

klinika neurologii dziecięcej oraz praktyki lekarzy neurologów dziecięcych i pediatrów w Wielkiej Brytanii

Badani

Kryteria kwalifikujące: ciężka padaczka (co najmniej 1 napad drgawek w ciągu dnia albo co najmniej 7 napadów w ciągu tygodnia) niepoddająca się leczeniu (brak poprawy po ≥ 2 lekach przeciwpadaczkowych), wiek 2–16 lat.

Kryteria wykluczające: m.in. wcześniejsze stosowanie diety ketogennej, hiperlipidemia, kamica układu moczowego lub zespół niedoboru kwasów organicznych w wywiadzie.

Wyjściowo badane grupy nie różniły się znacznie pod względem cech demograficznych i klinicznych (tab. 1.).

Tabela 1. Wyjściowa charakterystyka badanej populacji^a

wiek	
2–6 lat	46%
7–11 lat	41%
12–16 lat	14%
chłopcy	52%
rodzaj napadów	
napady uogólnione	54%
napady częściowe	39%
liczba napadów w ciągu dnia	11,6
liczba przyjmowanych leków przeciwpadaczkowych	
0 ^b	4%
1	14%
2	37%
3	37%
4	8%
5	0,7%

^a wybrane cechy, przybliżone wartości średnie dla obu grup

^b leki odstawione ze względu na całkowity brak poprawy

Tabela 2. Skuteczność diety ketogennej w porównaniu z postępowaniem standardowym w leczeniu padaczki u dzieci w okresie 3 miesięcy

Punkty końcowe badania	Grupa kontrolna (%)	Grupa diety ketogennej (%)	RBI ^a (95% CI)	NNT ^a (95% CI)
zmniejszenie liczby napadów padaczkowych o >90%	0	7	–	–
zmniejszenie liczby napadów padaczkowych o >50%	6	38	590% (171–1724)	4 (3–5)

^a obliczone przez autora opracowania na podstawie danych zawartych w artykule

Interwencja

Po 4-tygodniowym okresie wstępnym chorych przydzielano losowo do jednej z 2 grup, w których (obok dotychczasowego leczenia) stosowano przez 3 miesiące odpowiednio:

- **dietę ketogenną;**
- żywienie dotychczas stosowane – **grupa kontrolna.**

Skład diety ketogennej ustalano indywidualnie dla każdego dziecka zależnie od jego wieku, masy ciała i wzrostu. W grupie stosującej dietę jedną część dzieci otrzymywała klasyczną dietę ketogenną (LCT), a druga część dietę zmodyfikowaną (MCT). Ilość tłuszczów w diecie zwiększano stopniowo.

W grupie LCT leczenie rozpoczynano od składu 2:1 (wskaźnik tłuszcze/białka i węglowodany), a następnie, jeżeli dieta była dobrze tolerowana, co 1–2 tygodnie stopniowo zwiększano zawartość tłuszczów LCT do 3:1 lub 4:1.

W grupie MCT zawartość tłuszczów MCT zwiększano co 7–10 dni do docelowego składu, w którym 15% energii pochodziło z węglowodanów, 10% z białek, 30% z LCT, a 45% z MCT.

Dodatkowo wszystkim dzieciom zapewniało pełne pokrycie zapotrzebowania na witaminy i mikroelementy.

W trakcie trwania badania nie zmieniano dotychczasowego leczenia przeciwpadaczkowego.

Punkty końcowe lub oceniane zmienne

- główny: napad padaczkowy;
- dodatkowe: (1) nietolerancja diety, (2) działania niepożądane.

Definicje i metody pomiaru:

- napad padaczkowy – oceniano zmniejszenie średniej liczby napadów padaczkowych (w ciągu dnia) po 3 miesiącach leczenia w porównaniu

z częstością napadów występujących podczas okresu wstępnego.

Wyniki

Do badania zakwalifikowano 145 chorych: 73 otrzymywało dietę ketogenną (w tym 37 – LCT i 36 – MCT), a 72 – dotychczasowe żywienie. Okres obserwacji wynosił 4 miesiące.

Po 3 miesiącach leczenia w grupie otrzymującej dietę ketogenną w porównaniu z grupą kontrolną stwierdzono:

- zmniejszenie częstości napadów padaczkowych w porównaniu z częstością wyjściową (zmniejszenie o 38% *vs* zwiększenie o 37%; różnica: 76,6% [95% CI: 42,4–107,4]);
- większą szansę na zmniejszenie liczby napadów padaczkowych o ponad 50% w porównaniu z częstością wyjściową (38 *vs* 6%; RB*: 6,90 [95% CI: 2,71–18,24]) i o ponad 90% (0 *vs* 7%; tab. 2.).

U 10 dzieci przerwano stosowanie diety z powodu: nieprzestrzegania zaleceń przez rodziców (3), odmowy przyjmowania diety (2), zwiększenia liczby napadów (1), nasilonej senności (1), zaparcie (1), wymiotów (1) i biegunki (1).

Spośród działań niepożądanych najczęściej występowały: zaparcie (33%), wymioty (24%), osłabienie 24%), odczucie głodu (22%), biegunka (13%) i ból brzucha (9%).

Ze względu na niedużą liczbę dzieci nie przeprowadzono analizy skuteczności diety ketogennej oddzielnie dla poszczególnych typów napadów padaczkowych.

(* obliczone przez autora opracowania na podstawie danych zawartych w artykule)

Wniosek

U dzieci chorych na padaczkę niepoddającą się leczeniu wprowadzenie, obok dotychczasowego leczenia przeciwpadaczkowego, diety ketogennej zmniejszyło liczbę napadów.

Komentarz

Dieta ketogenna jest metodą terapii padaczki trudno poddającej się leczeniu konwencjonalnemu za pomocą leków przeciwpadaczkowych. Od lat osiemdziesiątych obserwuje się powrót do jej stosowania w klasycznej lub zmodyfikowanej formie. Ustalono też nowe wskazania, w których dieta jest postępowaniem z wyboru; są to: (1) deficyt białka transportującego glukozę (GLUT1), (2) niedobór dehydrogenazy pirogronowej, a także (3) niektóre zespoły padaczkowe u dzieci, które od samego początku nie poddają się leczeniu, jak np. zespół Dravet (ciężka niemowlęca padaczka miokloniczna). Opublikowane na początku XXI wieku liczne prace z ośrodków zagranicznych, a także dwie prace z ośrodków polskich wskazują na bardzo dobre wyniki w ciągu 6-, 12- i 24-miesięcznego stosowania diety ketogennej.^{1,2} W Instytucie Centrum Zdrowia Matki Polki w Łodzi dobry efekt diety zauważono aż u 90% dzieci; zmniejszenie liczby napadów o ponad 50% stwierdzono u 65% dzieci. Jednak 20% dzieci nie zareagowało na dietę albo konieczne było jej przerwanie z powodu działań niepożądanych (hipercholesterolemia, reakcje uczuleniowe). Wyniki leczenia 111 dzieci z padaczką (obserwacje z 4 polskich ośrodków neurologicznych przedstawiane w czerwcu 2008 r. podczas Europejskiej Konferencji poświęconej diagnostyce i leczeniu w neurologii dziecięcej), wskazują na nieco mniejszą skuteczność ocenianą na podstawie zmniejszenia liczby napadów i podobny odsetek dzieci, które nie ukończyły leczenia ze względu na wystąpienie objawów niepożądanych lub brak efektów terapii.²

Dla potwierdzenia rzeczywistej wartości diety ketogennej komentowana praca jest niezwykle istotna. Jest to pierwsze, wieloośrodkowe badanie z randomizacją, w którym porównywano skuteczność i bezpieczeństwo stosowania diety ketogennej z jej niestosowaniem. Warto podkreślić, że w czasie trwania badania w obu grupach nie zmieniano leków przeciwpadaczkowych podawanych wcześniej. Odsetek dzieci, u których po 3 miesiącach leczenia dietą ketogeną obserwowano zmniejszenie liczby napadów

o połowę, był bardzo zbliżony do wyników polskich badań wieloośrodkowych i wynosił 38%, a w grupie kontrolnej tylko 6% ($p < 0,001$).

Z recenzowanej pracy angielskiej i polskich doświadczeń wynikają następujące praktyczne wnioski dla lekarzy pediatrów, neurologów dziecięcych i lekarzy rodzinnych:

- dieta ketogenna może być skuteczną metodą leczenia dzieci z lekooporną padaczką, a skuteczność leczenia jest w jej przypadku zbliżona do uzyskiwanej po zastosowaniu nowych leków przeciwpadaczkowych;
- objawy niepożądane występują dość rzadko, jednak około 20% pacjentów rezygnuje ze stosowania diety z różnych powodów;
- wprowadzenie diety wymaga dużego doświadczenia lekarza i dietetyka, bardzo precyzyjnej edukacji rodziców oraz regularnych badań biochemicznych, zwłaszcza podczas rozpoczynania diety. W polskich warunkach jest ona na ogół wprowadzana w szpitalu. Możliwe jest jednak, jak to wykazuje recenzowana praca, wprowadzenie diety ambulatoryjnie. Konieczne jest wówczas zapewnienie pacjentowi 24-godzinnej możliwości nadzoru i kontaktu z lekarzem;
- przed rozpoczęciem diety ketogennej wskazana jest wizyta konsultacyjna w ośrodku, który ma doświadczenie w jej prowadzeniu, w celu sprecyzowania wskazań, a także oceny przez lekarza potencjalnych możliwości jej długotrwałego stosowania w konkretnej rodzinie.

Prof. dr hab. med. Janusz Wendorff

Klinika Neurologii Instytutu CZMP w Łodzi
Zakład Profilaktyki Schorzeń Układu Nerwowego
Uniwersytet im. Jana Kochanowskiego w Kielcach

Piśmiennictwo do komentarza

1. Zubiel M., Wendorff J.: Dieta ketogenna w leczeniu opornych padaczek wieku dziecięcego – doświadczenia Kliniki Neurologii ICZMP w Łodzi. *Neur. Dziec.*, 2005; 14 (27): 27–30
2. Bocheński M., Zubiel M., Jamroz E. i wsp.: Treatment of children with drug resistant epilepsy with ketogenic diet – a Polish multicenter study. *Eur. J. Paediatr. Neurol.*, Warsaw, Poland, 14–17 May 2008, OP01: S–5

Przedruk za zgodą Redakcji Medycyna Praktyczna - Pediatria